
P r i k a z i i o s v r t i

Promatrati, slušati, govoriti

Frano PRCELA, O. P., *Kad bismo bili dosljedni...* (Glas Koncila, Biblioteka Con-text, knjiga 1), Zagreb, 2004., 269 stranica.

Bilo bi zanimljivo o ovom djelu progovoriti nekih desetak godina nakon izdavanja. Moglo bi se govoriti o više čimbenika: čitanosti, korisnosti, utjecaju na čitatelje i autore novih knjiga, sličnog izričaja. Tada bi progovorile činjenice koje imaju snagu argumenata.

Sam događaj predstavljanja knjige¹ radost je, ponos i zadovoljstvo autora, onih koji su ga poticali i podržavali, ali i onih koji će djelo iščitavati. Namjerno sam uzela izraz "iščitavati" a ne čitati, jer držim da će ova Franina knjiga "Kad bismo bili dosljedni" biti, u doslovnom smislu riječi, iščitavana, premišljana i preporučivana. Nema u njoj statičnosti, ravnodušnosti, rezignacije, ali ni jednostavnih recepata i rješenja.

Dijelovi knjige pisani su u različitim razdobljima i okolnostima: u mladenačkim godinama i zreloom razdoblju, izvan domovine i u domovinskim događanjima, u vrijeme rata i vrijeme mira, vezano uz temu ljudskosti i vjerske sadržaje, uz čovjeka građanina i čovjeka vjernika, uz redovništvo i uz laikat. Svaka tematska cjelina plod je razmišljanja, meditiranja, pronicljivog i oštroumnog poniranja u značenje onoga o čemu piše. Ova knjiga nije ništa drugo doli premišljanje stvarnosti i njezine pojavnosti kroz refleksiju o duhovnim, materijalnim, političkim, crkvenim i državnim datostima. Pritom autor nastupa odmjereno, dosljedno, slobodno i originalno.

¹ Tekst (neznatno prilagođen za tisak) s predstavljanja ove knjige u Dubrovniku, u Međunarodnom središtu hrvatskih sveučilišta, 1. prosinca 2004.

Susrest ćemo se s tekstovima koji se bave činjenicama o kojima i sami svakodnevno razmišljamo, koje u nama izazivaju čuđenje i pitanja, ali se nikada ne bismo usudili to glasno izreći, a još manje predati na uvid javnosti u pisanu obliku. Frano je hrabriji: svoje bogatstvo, svoja pitanja i odgovore, svoja traženja i poniranja, svoje sumnje i stavove stavlja pred nas, s nama ih dijeli.

Velike i duboke vjerske istine usuđuje se obući u svoj ljudski govor i o njima govori na nov, sasvim blizak način. Kad govori o rađanju Božjeg Sina, jasno naglašava da to bijaše djelo i riječ u isto vrijeme: "Božja Riječ koja je bila na početku i na Božić došla u naš svijet, nije nikakvo brbljanje, brzi odgovor na sve naše životne situacije u kojima nam nedostaju riječi. Božja Riječ nije nikakav jeftini recept protiv naših 'ostati bez riječi' i 'biti bespomoćan'. Ne! I samoj Riječi koja je postala tijelom često su nedostajale riječi. Kao i nama. Često. Prečesto." (23) I nešto dalje čitamo: "Uredba o karamelama treba 26.911 riječi, američka Deklaracija o nezavisnosti 300 riječi, Dekalog upotrebljava stotinu riječi, a molitva Očenaša treba 51 riječ. Poruka Božića je sročena u samo jednoj jedinoj riječi, koja je tijelom postala: Emanuel! – s nama Bog!" (25)

U istom tekstu nalazimo izričaje savršenog spoja čiste teologije i psihologije, kao što potvrđuje sljedeći navod: "Da, istinski odlučujuća priopćenja našega života: ljubav, solidarnost u patnji, zahvalnost ili vjernost, sve je to izrecivo kratkim i jednostavnim riječima, i naravno, nikada samo riječima. Ne, to neće nikada biti to, ako te naše riječi ne postanu konkretne, ako ne postanu i tjelesno osjetljive, ako ne postanu tijelo, neposrednim zagrljajem, u suzi, pružanjem ruke, držanjem, životom, upravo tako da se to naše priopćenje utjelovi." (24) Autor pojašnjava značenje Božića u našem svakodnevnom životu, kao da se boji da bi razmišljanje i slavlje mogli proći iznad nas, a da ne ostave dubljih korijena, da se u nama ništa ne dogodi. "Stoga Božić, poruku Božića trebamo svakodnevno prevoditi u svoj vlastiti život. A to prevođenje u vlastiti život ne smije biti skrštenih ruku, pa čak ni isključivo sklopljenih ruku, kako bi se pobjeglo od odgovornosti za ono što se oko nas događa. Sklopljene ruke da, ali u pravo vrijeme, sklopljene oči i zatvorena usta prešutnog odobravanja, ne!... Blizina Božića među nama ljudima osjetit će se u onoj mjeri u kojoj mi budemo blizina drugom čovjeku, ugroženom, gladnom i poniženom." (40)

Autor razmišlja o svim stožernim događanjima u povijesti našega spasenja. Ne zaobilazi ni patnju kao nezaobilaznu sastavnicu ljudskog života. Naglašava dubinsku povezanost događanja na

Veliki petak i svih patnji čovjeka kroz povijest. Traži niti koje ih povezuju, jer u suprotnome život ljudski, ovakav kakav jest, bio bi najveći promašaj. Tek u svjetlu Kristove patnje i ljudska patnja ima smisla. "Veliki petak nekoć, prije skoro dvije tisuće godina i ovaj današnji, nisu prvi i nažalost neće biti ni posljednji. Kako je nekoć nevin ubijen, kroz spletku i pritisak moćnika, slično se i danas svakodnevno ponavlja... Jer prema Novom zavjetu nije Bog onaj koji dozvoljava da se zlo dogodi, nego je i on sam žrtva zla – na Golgotskom križu, gdje u svom Sinu za nas umire. Ne, Bog ne promatra kako ljudi pate, već pati s njima. Bog ide s tobom skupa kroz patnju, da ne moraš sam podnositi muku i bol i On to tako čini da postaje suputnikom i supatnikom mučenih, prognanih, bolesnih, obespravljenih..." (53) Patnja u autorovom razmišljanju nije konačnica sveukupnosti življenja. Uskrsnuće slijedi svima koji Kristov poziv o mijenjanju smjera življenja slušaju i u život provode. "Tko Isusa traži tamo gdje on jest: u predgrađu beznadnih, na strani manjine, pri planiranju mira, kod obespravljenih, siromašnih,... Galileja ima bezbroj imena!" (66)

Ne zaboravlja autor ni Treću Božansku osobu – Duha Svetoga, duboko uvjeren da se premalo o Duhu govori. "Zbog toga i Duhovi trebaju biti blagdan obnove. Duh Sveti je veliki slobodnjak koji ništa na silu ne želi ostvariti. Snaga njegova vjetra struji ovim svijetom. O nama ljudima ovisi hoće li ta energija Duhova proći pored nas ili ćemo je uhvatiti u vlastita jedra, za svoj kršćanski generator iz kojega ćemo je moći dijeliti i podijeliti s drugima. (90)

Živeći život dosljedno, po planu koji nam je Bog namijenio, "naše 'posljednje' počivalište neće biti Mirogoj, Boninovo ili Lovrinac, nego naš konačni dom jest i bit će u Bogu!" (98) Istina, prije toga treba proći kroz darovano nam vrijeme, kroz svoju svakodnevnicu, uključujući vrijeme rata i vrijeme mira, vrijeme radovanja i vrijeme tugovanja, vrijeme ljutnje i vrijeme zahvaljivanja, vrijeme borbe i vrijeme odmora. Uvijek je jedno važno. To 'jedno', autor je izrazio riječima:

"Bože ti si Bog života!
Preobrazi nas u dubini našega srca
u ljude koji će tvoj mir
donijeti u ovaj svijet.
Pošalji svoga duha u srca onih,
što su zapleteni u mrežu nasilja,
bilo kao zločinci ili žrtve,
i ne dopusti da ikada prestanemo
čežnuti za razgovorom s njima." (122)

Ravnodušnost, nepomirljivost, tvrdokornost, mržnju, ignoriranje, autor ne podnosi. Poziva na dijalog, na susret i razgovor, uvažavanje i pravednost, na zauzimanje za zajedničko dobro. Razmišlja o demokraciji i demokratičnosti, ljudskim pravima, zadaćama redovništva i o zadaći Crkve u cjelini. Pojedinačno, i Crkva u cjelini, redovništvo i laikat, svi ozbiljno trebaju shvatiti svoje poslanje i svoju zadaću u određenom vremenu i podneblju. Ne trebaju se, zapravo nitko ne smije, osjećati sebe manje vrijednim ili nepozvanim u procesu stvaranja pravednijega i demokratičnijeg društva, u procesu oživljavanja nade i vjere. Svi mi, kao pojedinci i institucije, imamo što reći i moramo govoriti. To autor ove knjige radi: pokušava živjeti i djelovati "punim plućima", kao čovjek, kao redovnik, kao pripadnik ove Crkve i ovoga naroda.

Moli i razmišlja, piše i djeluje. Ne dobiva uvijek aplauz za svoje pokušaje i nastojanja, ali ne odustaje. Poziva na razmišljanje, na osobni stav prema svemu što vidi i čuje, što živi i što ne živi, a želio bi živjeti: "Naša glavna zadaća jest znati postaviti pitanje, svoje pitanje kako bi se uopće moglo i doći do svoga odgovora, dakle do osobnog shvaćanja smisla..." I nadodaje: "... predlažem vam danas glede tog pitanja da ne preuzimate ničije odgovore, ničije interpretacije. Shvatite ih ponajvećma kao inspiraciju za vlastite, za osobne odgovore." (30-31)

Ne može jedan dominikanac prolaziti svijetom zatvorenih očiju. On dopušta da ga dotakne sve što se događa njemu i svijetu oko njega, trudeći se tumačiti povijest u svjetlu spasiteljske Božje volje, polazeći sa točke gledišta onih o kojima je riječ. To su radila njegova braća i sestre tijekom svoje povijesti. Pokušavali su uvijek stajati s obje noge na zemlji i ne biti outsideri u svijetu. Dovoljno je spomenuti Bartolomea de las Casasa (1484.-1566.). Usudio se suprotstaviti sili i planovima španjolskih osvajača u Latinskoj Americi i reći jasno i glasno: "Ovo što radite nije dobro. Indijanci imaju pravo na život i na dom, na svoju vjeru i svoju tradiciju!" Do svojih stavova dolazio je kontemplacijom stvarnosti i traženjem Božje volje u konkretnim prilikama. Slično je postupao Antonio de Montesinos, Katarina Sijenska i drugi. I danas Vrhovna skupština Reda, održana u Providenceu, 2001. poziva svoje sinove i kćeri da ponovno otkrivaju vrijednost i snagu kontemplacije, napajane na meditiranju svetopisamskih tekstova, ali i na motrenju svijeta i svjetskih zbivanja, kao i situaciju čovjeka u dotičnom povijesnom vremenu. I danas dominikanska obitelj daje proglase protiv rata, protiv embarga Iraku, protiv smrtne kazne, i danas se zauzimaju za čovjeka, bez obzira koje vjere i nacije bio. Time se ruši tvrdnja da

Crkva nema što raditi izvan sakristije. Mnogi je ne bi željeli izbrisati s lica zemlje, nego samo vratiti "u sakristiju".

Svaki dominikanac pozvan je da pohvata niti koje oblikuju gibanja svijeta i da se prema njima jasno i glasno postavi. Držim da je i ova knjiga logični rezultat dosljednog življenja vlastite karizme.

(Knjiga se može dobiti po cijeni od 70 kuna, kod "Glasa Koncila", Kaptol 8, Zagreb, tel. 01/4874 326 ili Dominikanski samostan, fr. Leopold Noso, O. P., Kontakova 1, Zagreb).

s. Katarina Maglica, O. P.

Poetska kristologija

Luko PALJETAK, *Sacra*, Kršćanska sadašnjost - Mohorjeva družba, Zagreb-Celje, 2004.

Jedan od naših najuglednijih i najproduktivnijih književnika – pjesnik, dramatičar, prevoditelj, pisac dječje literature, feljtonist, esejist i znanstvenik – akademik Luko Paljetak svoju je nedavno objavljenu zbirku oslovio naslovom *Sacra*. Sama riječ je strana posuđenica. Po obliku je srednji rod množine latinskog pridjeva *sacer* (svet). No, takva kakva je, u našoj je kulturi dovoljno poznata. Označuje duhovne vrijednosti i otajstvene teme. U tom smislu je spomenuti naslov primjeren sadržaju, a sadržaj naslovu. Cijela je zbirka posvećena vjerskoj motivici. Biblijsko-kršćanskoj. Izrazito je Kristo-centrična. U žarištu su središnja otajstva: navještenje, betlehemska noć i lirski simbolizirana golgotska drama. Naravno, pjesnički se ciklus zaokružuje u široj optici. Poetski se motivi redaju od *Navještenja* i *Angelusa*, *Božićne zvijezde* i *Kristova Rođenja*, *Triju kraljeva* i *Bijega u Egipat*, preko našeg *Podrumskog Božića* 1991. i *Gozbe u Kani*, aktualiziranog *Očenaša* te nekih drugih slika i simbola do *Zadnje Večere*, *Getsemanskog monologa* i *Slavuja na Golgoti*.

Iako je poneka inspiracija i prije bila poznata – jer meštra Luka od njegovih prvih početaka privlače tekstovi iz *svete knjige* – većina je pjesama spjevana upravo za ovu zbirku koja se pojavila u dvojezičnom izdanju: hrvatskom izvorniku i slovenskom prepjevu

pjesnika Cirila Zlobeca. Nakladnici su joj poznate kuće vjerskog usmjerenja: Kršćanska sadašnjost iz Zagreba i Mohorjeva družba iz Celja. I oprema joj je pažljivo birana: dvobojni tisak, poseban papir i tvrdi uvez s omotom. Nekoliko ilustracija Jelke Godec Schmidt nenametljivo a smireno naznačuju evandeoska nadahnuća.

Paljetak je, kao pjesnik, zanimljiva književna pojava. S jedne je strane svjesno ukorijenjen u našu domaću tradiciju, sve tamo od lirske narodne pjesme i starih dubrovačkih petrarkista do najnovijih suglasja hrvatske moderne i postmoderne poezije, dok je s druge neotuđivo svoj, izvoran i kreativan. Dapače, u toj je kreativnosti tipski znakovit, i sa svojim *anžambmanom*, prijelazom iz jednoga u drugi stih, svjesno provokativan. Pravi je virtuoz riječi, stalno spreman na vedru igru i tihu refleksiju. Na mahove se rado poigrava, stilski i ritmički, predmetnom motivikom i vlastitom kreacijom. Spontano se prepušta poetskom sluhu i dinamičnu stihu. Inventivno stvara svoj svijet od najobičnijih slika i doživljaja. U višestrukoj varijabilnosti. Ponekad izazovno i paradoksalno, avangardno, ponekad smireno a kreativno. Uvijek u svom stilu.

Takav je i u najnovijoj zbirci. Tematski je sav u biblijskom svijetu, a izričajno u svom ekspresivnu stihu. Simboličan je i asocijativan. Majstorski se nosi s tradicionalnom i modernom poetikom. Pjesnički su mu doživljaji vedri, a sadržaji otajstveni. Biblijske se poruke i poetske slike uzajamno prate, dok ključne riječi u prozračnu tonu – primjerice *anđeo* u *Navještenju*, *Marijin fiat* u *Angelusu* i *zvijezda* u *Rođenju* – uprisutnjuju tematske misli i događaje. Auktor ih intimno doživljava i poetski plastično otkriva. Na momente zastaje i religiozno razmišlja. Tako se u božićnom nadahnuću zajedno s čitateljem u *Rođenju* pita: “Što li je zvijezdu malu / nagnalo da svoj sjaj / baci na prostu štalu / u zabit i pust kraj? / Komu to zvijezda sjajna / kazuje put, tko doć / ima, i otkud, kamo / ide, i zašto? – tajna / to je za koju samo / zna ona i ta noć.”

Naravno, i pjesniku je sve to poznato. Dobro zna što pokazuje zvijezda. Pitanja su mu samo poticaj da jasnije izrazi betlehemsku stvarnost: zvijezdu i hladnu noć, Mariju i Josipa na putu, bez konačišta, štalu s magarčićem i, kako kaže, *kravom*, te tako naglasi središnju vijest:

*Marija dijete rodi
na oštroj slami toj,
sve ono tu se zgodi
što anđel reče njoj.*

Nema dvojbe, izvještaj je jednostavan i veoma jasan. Štoviše, u svojoj je jasnoći i jednostavnosti vjerski autentičan i stilski impresivan. Poetska mu potka prati teološku osnovu u vedru tradicionalnom postupku, punu životne zbilje i svetopisamske poruke. U tom se stilu božićna poskočnica realistički nastavlja: "Plakati dijete stade / ko svaki ljudski stvor, / a tada osmijeh pade / na usne mu kad zbor / pjevati iznad glava / poče ko bistri vir: / 'Nek je na nebu slava, / s ljudima nek je mir!'"

Rođenje slijede Božićni soneti i povijesna događanja: *Magarčić, Darovi, Tri kralja, Bijeg u Egipat* i neke druge teme s postmodernističkim uprisutnjenjem našeg domaćeg *Sinopsisa za prizor rođenja Kristova u saljskom masliniku na Dugom otoku* i spomenutim *Podrumskim Božićem 1991.* u opsjednutom Dubrovniku.

Sve je to kršćanski skladno i razumljivo. Bez ikakvih egzegetskih tumačenja. To više što *Sacra*, kako rekosmo, započinju anđelovim *Navještenjem*, koje pjesnik, budući da ga preriče u ritmiziranu slogu, naziva svojim *apokrifom*. U toj zbiljnosti i apokrifnosti, smiono, u cijeloj zbirci isprepleće naznačenu otajstvenu poruku s poetskim vizijama i doživljajima. Koliko je pritom u teološkom smislu ortodoksan, toliko je u poetskomu klasičan i aktualan. Pod tim vidom namjerno mijenja strukturu i odnose, ritam i žanrovske oblike. Dapače, i pristupi su mu istodobno tradicionalni i postmoderni. Evo kako predočava anđela u biblijskom susretu s Marijom u *Navještenju*: "Marijo," jezik mu se splete, / "za tebe imam vijest, / začet ćeš, draga moja, dijete – / a sada daj mi sjest!"

Taj se izričaj tradicionalne konkretnosti i moderne ekspresivnosti slikovito ponavlja i u drugim temama, na primjer u *Svadbi u Kani, Očenašu, Cvjetnici, Getsemanskom monologu, Zadnjoj večeri i Slavuju na Golgoti*. Svi su motivi naglašeno realistični i teološki autentični. Auktor ih kršćanski doživljava i inventivno predočava u čitku i pojednostavnjenu postupku.

Jasno je, radi se o pjesničkoj ekspresiji i auktor ne ulazi ni u kakva razglabanja. Spontano slijedi središnje događaje i tematski ih pretvara u književna nadahnuća. U osobnom doživljaju i kršćanskom shvaćanju. Zanima ga biblijska poruka i poetski izričaj: teološka misao i pjesnička slika, adekvatna riječ i lirska metafora. Drugim riječima, Paljetak ne istražuje i ne problematizira biblijske poruke. Naprotiv, kršćanski ih shvaća i uvjerljivo potvrđuje iz svog religioznog iskustva. Bez ikakve emotivne patetike i sumorne retorike.

Koliko god je pri tomu naš auktor vjeran ustaljenim teološkim shvaćanjima pojedinih tema i motiva, moramo ovdje spomenuti jedan

njegov zanimljiv podatak, izravno poetskog nadahnuća, o simbolici Kristova kalvarijskog križa u tijelu Betlehenskog djeteta. Zanimljiva je to osobitost u ovoj zbirci. Ona, zapravo, i teološki obogaćuje Paljetkovu razglednicu biblijske kristologije. O čemu se radi? O tajni križa utkanoj u betlehenskoj epifaniji. Pjesnik je obznanjuje u središnjoj inspiraciji *U Betlehemu*. U toj se pjesmi eksplicitno zaustavlja na jedinstvu betlehenskog i golgotškog otajstva, Kristova rođenja i kalvarijskog križa. Pod tim vidom u Betlehenskom djetetu vidi znakove pasionske misije, ljubavi i predanja. Stilski je pri tome ponesen a teološki refleksivan:

*Zanimljivo, nitko primijetio tad nije
na rukama mu one ranice dvije,
ni onu treću, ispod rebara s lijeve strane,
a i na nogama mu također bjehu rane,
jednako neprimjetne...*

Vrijednost je, spomenut ćemo na kraju, ove Paljetkove zbirke višestruka. Koliko u autorskoj inspiraciji i kreaciji, u suodnosu klasična i postmoderna stila, toliko u lirskoj toplini i sadržajnoj tematici, teološkoj misli i suvremenu izričaju osnovnih biblijskih poruka u kojima se jasno osjeća božanska ekonomija spasenja. S pravom ćemo stoga zaključiti da se u ovoj dvojezičnoj zbirci pred čitateljima otvara poetska panorama probrane svetopisamske kristologije od anđelova navještenja do golgotškog križa. Biblijske su joj poruke autentične, a pjesničke slike vedre i impresivne. Teološka supstanca plastično iz njih progovara. Koliko u preegzistentnosti druge božanske osobe u Isusu iz Nazareta, toliko u povijesnosti i misiji njegova božanskog poslanja. U skladnu stihu i domišljenu izričaju.

Drago Šimundža